

Kaşkaý türkleri

Category: Kitapcy,Taryhy makalalar
написано kitapcy | 23 январа, 2025
Kaşkaý türkleri KAŞKAY TÜRKLERİ

Kaşkayların menşei ve onların İran'ın güney vilâyetlerine nereden göçürüldükleri ve yerleştirildikleri hakkında da kesin bir bilgi yoktur. Bu konudaki görüş ve bilgilerin bir kısmı şöyledir:

Arap istilâlarından başlayarak 19. asrın son yıllarına kadar Fars tarihini kronolojik olarak anlatan Fesaî, Kaşkayların menşei hakkında şu görüşlere yer verir: “Kaşkayların, Irak ve Kum'un çevresinde bulunan Halaçlardan olduğunu, sonra oralardan ayrılıp, Fars'a göçen Halaçlar iki kola ayrıldılar. Onların bir kısmı yerleşik hayata geçerek Halaç adını da korudular. Konar göçer olan ikinci kısım Kaşkay İli bölgesinde yaşıyorlar.”

Kaşkayları “kaşgar” ile alakalandıran yazarlar, Kaşkayları Karahıtayların soyundan sayarak, onların kuzeydoğudan, Orta Asya'dan Fars'a gitme veya göçürülmeleri fikrini kabul ederler.

Azerbaycan seyyahı Zeynelabidin Şirvanî, Kaşkayların Türk tayfalarından olduğunu ve Cengiz zamanında Fars'a göçtüklerini yazmaktadır.

M.Keyhan ise eserinde, “Tarihçilerden bazıları, Kaşkayların Anadolu'dan İran'a göçtüklerini, bir kısmının da Cengizhan devrinde Turan'da yaşadıklarını, sonra Nadir Şah'ın emriyle İran'a göçürüldüklerini yazmaktadır.” İsmayil Buşehrî de, buna yakın görüşler ileri sürmüştür.

Melik Mansur Han, Kaşkayların İslâm sonrası buhranlı dönemin İran'a gelen Türkleri olduklarını, Horasan'dan Sistan'a ve Kirman yolundan Fars bölgesine geldiklerini, daha sonraları ise güneyden yavaş yavaş kuzeye doğru Bahtiyari ve mücaviri olan Acem Irakı'na yerleştiklerini belirtmektedir.

Ayrıca M. Mansur, 1953'te M. T. Shooten'e verdiği bilgide de, Kaşkayların İran'a gelmelerinin, 13. asırdaki Cengiz'in

akınlarıyla alakalı olduğunu, bu akınlar sırasında Kaşkayların önce Kafkas Dağları eteklerine yerleştiklerini, sonradan Erdebil bölgesinde uzun süre kaldıklarını ve 16. asrın birinci yarısında Şah İsmail Safevî (1501-1524) tarafından Portekizlerin İran körfezinden Fars vilâyetlerine girmelerini engellemek için Farsa göçürüldüklerini” söyler.

Said Nefisi, Kaşkayların Şah İsmail veya Şah Abbas Safevî tarafından İran’ın güney illerine göçürüldüğünü, Kafkasya’dan İran’a göçürülme sebebinin de 1607-1618 yılları arasındaki Osmanlı- İran Savaşı esnasında Kaşkayların ve Kaçarların Osmanlılarla olan yakınlığı olduğunu, bu yüzden Azerbaycan’dan uzaklaştırıldığını yazmıştır.

Dr. Haşmetullah Tabibî, Bartold’dan şu görüşleri aktarmaktadır: “Kaşkay aşireti, Moğolistan’dan ve Türktistan’dan Cengiz’in ordusundan ve yağmasından kaçarak bu topraklara gelmiştir.” Ahmet Caferoğlu da benzer görüşlere yer vermiştir.

Franc-Jean Shor, “Kaşkaylar, Cengiz Han’ın öncüleri arasında Çin Türkistanı’ndan gelerek Afganistan’a ve Kuzey İran’a yayıldılar. İran’ın kuzeybatı sınırında, Azerbaycan’da yerleştikten sonra 1600’lü yıllarda güneye gelerek şimdiki yerlerine yerleşmişlerdir.” demektedir.

V.Minorsky, Kaşkayların esas kütlesinin Moğol devrinden önce Selçuklular zamanında buralara yerleştirilmiş olmaları gerektiği görüşündedir.

Kaşkay İli ve aşiretlerinin, etnik bakımından “göçebe İranlı” olduğunu, tarihî olayların şokuyla ve diğer bazı sebeplerle kendi dillerini yitirip, işgalcilerin diliyle konuşmaya başladıklarını savunan İranlı araştırmacılar da vardır. Ancak bunlar hiçbir ilmî temele dayanmayan, hissi ifadelerden ibarettir.

Safevîler döneminde, özellikle Şah Abbas hakimiyeti zamanında Kafkas halklarından (Azerbaycanlı, Dağıstanlı, Gürcü, ve Ermeni) pek çoğunun İran’ın muhtelif vilâyetlerine göçürülmesi bilinen tarihi bir gerçektir. Ancak bu göçürülmeler Safevî hakimiyetinden önce de olmuştur. Halaçları Kaşkayların selefi kabul eden müelliflerden Lorens Lakhart, Kaşkay tayfalarından

Farsimedan ve Şeşbloki (Altıbölüklü) gibi büyük tayfaların Safevî hakimiyetinden çok önce Kum vilâyeti bölgesinde olan Halacistan'a ve oradan Fars eyaletine göçürüldüğünü belirtir.

T.E.İbrahimov, Kaşkayları Azerbaycan Türkleri'nden kabul ederek, Cani Ağa Kaşkai tarafından dönemin siyasî ve sosyal şartları içerisinde bir üst kimlik olarak "Kaşkay" adı altında bütün aşiretlerin büyük bir il birliğine çevrildiğini yazmıştır. Bu adı almalarının da Cani Ağa'nın şahsıyla ilgili olduğunu belirtmektedir.

Araştırmacıların üzerinde ittifak ettiği husus, Kaşkayların Türk soyundan olduğudur. Görüş ayrılıklarının bulunduğu nokta, Kaşkayların hangi Türk boyuna mensup olduğu hususudur.

Kaşkayları Azeri, Halaç, veya Anadolu Türklerinin bir kolu saymak tek başına doğru değildir.

Kanaatimizce Kaşkaylar, tarihî hadiselerin zorlamasıyla Türkistan'dan göçüp Kafkasya'ya geldiler. Uzun bir süre burada kalarak, Kafkas dillerinin (özellikle Azeri Türkçesinin) tesirinde kaldılar. 16. yüzyılın birinci yarısında, Şah İsmail Safevî (1501-1524) tarafından Fars'a göçürüldüler. Bu bölgeye geldiklerinde bazı Halaç unsurlarla temasları oldu veya bir kısım Halaç aşireti Kaşkay aşiretine dahil oldu. Özellikle Selçuklular döneminde de Anadolu Türkleriyle olan yakın münasebetleri, hatta Kaşkay aşiret birliğine karışan Anadolu'daki bazı Türk unsurlar olabilir. Dillerindeki karışıklık ve bazı özellikler bu ihtimali kuvvetlendirici niteliktedir. Yani Kaşkay aşiretleri içerisinde az veya çok değişik boylardan gelen unsurlar mevcuttur. Kaşkay İli'ni tek bir boy veya aşiret olarak kabul etmek mümkün olmadığı gibi onları, bir tek halka bağlamak da yanlıştır. Bu konunun kesin olarak tespit edilmesi için Kaşkay İlbirliği içerisinde yer alan tayfa ve tirelerin tek tek ele alınarak incelenmesi gerekir.

Yrd. Doç. Dr. Muhittin ÇELİK,

İnönü Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi / Türkiye. Taryhy makalalar